

Turkse trots

Gülnür Aybet, docent aan de universiteit van Kent in Canterbury.

door Herman Veenhof

Er zitten twee graten in de Turkse keel: de verdragingsacties binnen de Europese Unie wat betreft het eventuele Turkse lidmaatschap en de 'Armeense kwestie'. Het zelfbewustzijn van Turkije groeit en het land richt zich nu ook op Centraal Azië, het Arabische continent en Afrika: „Niet alle eieren gaan meer in één mandje“.

De Turks-Britse wetenschapper Gülnür Aybet, docent aan de universiteit van Kent in Canterbury, was dinsdag te gast in Nederland: ze hield een lezing voor het Turkije Instituut, een onafhankelijke denktank die sinds 2007 bestaat en opvalt met een website die regelmatig toegankelijk en diepgravend is. Terwijl ze terugvloog naar Engeland, sprak de Turkse premier Erdogan met de BBC. Hij was boos, omdat in het Amerikaanse en Zweedse parlement deze maand de massamoord op de Armeniërs (die plaatsvond in het Osmaanse Rijk in 1915) 'genocide' werd genoemd. Volgens Erdogan zit de Armeense lobby in beide landen achter die standpunten. De Turkse ambassadeurs uit beide landen werden teruggeroepen. Maar de Turkse premier gooide er woensdag nog een schep bovenop: „Er wonen 170.000 Armeniërs in ons land. Slechts zeventigduizend van hen zijn Turkse ingezetenen en we tolereren die andere honderdduizend. Als het nodig is, zou ik deze mensen kunnen zeggen terug te keren naar hun land. Ik hoef ze niet in mijn land te houden.“

Hoe moeten we de taal van Erdogan inschatten?

„Natuurlijk is een groot deel populisme en retorica, bestemd voor de eigen achterban. De Turken zijn de laatste jaren nationalistischer gaan denken en reageren, niet agressiever, maar zelfbewuster. Maar Erdogans boosheid is niet gespeeld. Het Turkije van

nu gaat op twee manieren om met de erfenis van het Osmaanse Rijk waaruit het land voortkwam. Enerzijds heeft de seculiere, moderne Turkse staat afscheid genomen van de sultan, de kalief en het gouvernement over de Arabische landen. Daarom is het ook onzin om de Turkse buitenlandse politiek 'neo-Ottomaans' te noemen, zoals nu in de mode is bij westerse Turkije-watchers. Anderzijds is er een sterke neiging bij de Turken, en ook bij de regerende AKP, het goede van het Osmaanse Rijk te benadrukken. Juist de omgang met minderheden – joden, christenen, Armenen, georganiseerd in hun eigen millets – was zo'n positief element. Erdogan benadrukt de continuïteit van die welwillendheid door te zeggen dat het ook anders kan.“

Zijn uitlatingen lijken vooral bestemd voor Amerika, vanwege de erkenning van de Armeense genocide door de buitenlandse commissie van het Congres. Maar al vier keer eerder werd zo'n resolutie aangenomen. Waarom zo boos?

„Ik denk dat het deze keer ook zo gaat. Op de een of andere manier sluit de president een deal met het Huis en de Senaat en dan waait het weer over. De felheid van Erdogan

komt voort uit teleurstelling en uit de anti-Amerikaanse stemming onder de Turkse bevolking. Een griet is de onduidelijkheid van de VS ten opzichte van de PKK in Koerdistan in noordelijk Irak. Bush beloofde die te bestrijden, maar daarvan is niets terecht geko-

6 Niet radicale moslims maar ongeletterde geesten pleegden aanslagen op christenen

men. Wel was er kritiek op de Turkse inval daar in februari 2008. Dat stak de Turken enorm.“

Op 24 april moet Obama de Armeense bevolking toespreken, tijdens de jaarlijkse herdenking van de 'kwestie'. Wat moet hij zeggen?

„Vorig jaar heeft hij een slimme uitvlucht bedacht. Obama betitelde het in 1915 gebeurde toen met een Armeens woord, *meds yeghern*, de Grote Catastrofe. Zo paaide hij

de Armeniërs terwijl hij toch het G-woord niet uitsprak. Ik denk dat hij dit jaar hetzelfde woord gebruikt. Hij kan in ieder geval niet 'genocide' zeggen, want dan zijn de Turkse rapen gaar. Anderzijds weet Obama dat Turkije van hem nu iets extra's verwacht. Ik ben benieuwd. In Turkije zelf zal het woord 'genocide' in ieder geval nooit worden erkend, al is het taboe van de discussie op zich er nu een beetje vanaf.“

Niet tot elke prijs

Aybet is specialiste op het gebied van de Turkse buitenlandse politiek. En die verandert, zegt ze. In een essay beschreef ze vorig jaar de 'drie sferen' waarin Ankara werkt. De eerste is de traditionele westerse koers, met als fundament het Turkse lidmaatschap van de NAVO (al sinds 1952). Een andere sfeer is de energiepolitiek, die 'puur realistisch' is. Turkije wil graag het doorvoerland worden voor olie en gas vanuit de ex-Sovjetstaten, Iran en Irak. Daartoe moet het Nabuccoproject doorgaan, maar ook Rusland te vriend worden gehouden. Dat wil zijn South Stream pijplijn juist niet door Turkije laten lopen. De laatste sfeer trekt momenteel de meeste aandacht. Turkije richt zich sinds de gematigd islamitische AKP in 2002 aan de macht

kwam, nadrukkelijk op een status als regionale mogendheid. Dat betekent met Israël een goede verhouding opbouwen (ook al uit Erdogan geharnaste taal), stille diplomatie tussen het Westen en Iran, steun aan Syrië en invloed op de Balkan. Dat laatste kan iedere toerist zien. Loop in Bulgarije of Roemenië een supermarkt binnen en kijk de schappen na. Vrijwel elk blik voedsel is voorzien van Turkse opschriften.

In Nederland en het Westen is het al jarenlang een heikele kwestie: moet Turkije lid worden van de Europese Unie? Hoe zit het omgekeerd?

„Het onderhandelingsproces met de Europese Unie loopt stroef. Turkije kijkt naar het oosten en het zuiden en boekt succes. Misschien heeft Ankara Brussel niet meer nodig. Niet alle eieren gaan meer in één mandje.“

Waarvoor verlopen de onderhandelingen stroef?

„In Turkije bestaat de indruk dat binnen Europa het toetredingsproces wordt afgeremd, of zelfs stilgelegd. Omgekeerd is de Turkse trots, het zelfbewustzijn, gegroeid. Turkije wil niet tot elke prijs lid van de EU worden.

Toeristen in Istanbul met op de achtergrond een moskee en de brug over de Bosporus. Gülnür Aybet stelt dat de islam in Turkije geen dominante rol speelt.

FOTO AP/BURHAN OZBILICI

De Europese Unie is volgens Gülnür Aybet niet meer het hoogste goed in Ankara

Ook hier is sprake van teleurstelling. Het land heeft al zoveel gedaan en nog is het niet welkom. Dat kan een averechts effect hebben. Erdogan, maar vooral Ahmet Davutoglu, sinds mei vorig jaar minister van Buitenlandse Zaken, zoekt meer aansluiting met de Arabische landen. Dat heeft te maken met de islam en met de energiepolitiek. In Azerbeidzjan is olie en een verwant volk. Turkije heeft andere prioriteiten dan toetreding tot de Europese Unie. Het idee is zeker niet van de baan, er is geen afstel, maar wellicht wel uitstel.“

Welke rol speelt de islam in de nieuwe buitenlandse politiek van Turkije?

„Niet meer dan een betrekkelijke rol. Natuurlijk is de regerende AKP zelf gematigd islamitisch, is die component gegroeid en spreken de Turken en de Arabische landen religieus en zelfs in bewoordingen dezelfde taal. Maar dominant is de islam in de politieke praktijk allerminst. Ik denk dat je meer moet denken in termen van geopolitiek en Realpolitik: energie, handel, diplomatieke invloed - soft power.“

Spelen binnenlands ontwikkelingen in Turkije een rol?

Over het binnenlands beleid wordt goed nagedacht. Er gebeurt niets zomaar. En Erdogan is degene die accenten zet, op eigen initiatief. President Gül vervult veel meer een milde, verzoenende rol. Reken er maar op dat die twee bewust hebben gekozen voor het rollenspel van de bad cop en de good cop.

Wat opvalt bij alle spelers in Turkije, is de onzekerheid. De vaste patronen van vroeger zijn losgeraakt. Dat levert frustratie en woede op, maar ook mogelijkheden om te bewegen. Het leger bewaakt nog steeds het seculiere karakter van de staat, speelt een politieke rol en heeft banden met traditionele partijen en het grote bedrijfsleven. Tegelijkertijd is de invloed veel minder groot dan ten tijde van de laatste coups. Ook de leger-top is intern verdeeld, vandaar de verwarring over de af of niet vermeende plannen tot staatsgreep.

Verder is de AKP onzeker. Welke koers moet Turkije varen ten opzichte van de EU, de NAVO en de VS? Zelfs met de Arabische, islamitische landen is er spanning. De betrekkingen zijn enorm verbeterd, maar met name Iran wil niet dat Turkije het gidslid van de moderne moslims wordt.“

Soms lijkt het alsof de Turkse overheid de aanslagen op de christelijke minderheid min of meer tolereert, om radicale islamieten te paaien. Kan daar iets van waar zijn?

„Ik denk van niet. De Turkse overheid vindt die aanslagen juist heel erg, om twee redenen. Ten eerste staat het haaks op de ook inhoudelijk beleeft bescherming van de minderheden, zeker de godsdienstige minderheden. Ten tweede toont het aan dat de AKP de bevolking niet in haar greep heeft. De overheid heeft steeds minder regie over het land en wat daar gebeurt. De aanslagen zelf, die ook ik vreselijk vind, zijn volgens mij niet het werk van moslimradicalen, maar van ongeletterde geesten die de christenen, en vooral de buitenlandse voorgangers, zien als vijanden. Daarin komt die hele frustratie mee over de vroegere voorrechten voor christenen, het imperiale Westen dat de Turkse eigenheid minacht en met voeten treedt. Ik vrees dat niemand zulke aanslagen kan voorkomen.“

VOORZITTER!

250 jaar ervaring verlaat Den Haag

door Aldwin Geluk

Voorzitter! zoekt naar de politieke werkelijkheid achter de schijnwerpers en de camera's.

Politiek Den Haag leek deze week wel een tombola. Talloze politici lieten – via interviews, persberichten, twitter of sms – weten dat zij graag nog een periode door willen in de Kamer, of er juist uitstappen. Vooral degenen die afscheid nemen, trokken de aandacht: Bekende gezichten als Pieter van Geel en Camiel Eurlings (CDA), Bert Koenders, Wouter Bos en Frank Heemskerk (PvdA), Agnes Kant en Jan Marijnissen (SP), Johan Remkes (VVD) en Bas van der Vlies (SGP) zullen niet terugkeren in de politiek. En ook een heel stel minder bekende politici, zoals Marleen de Pater (CDA), Ton Heerts (PvdA) en Naïma Azough (Groen-Links) heeft zijn vertrek aangekondigd.

Vast staat nu al dat daarmee eeuwen aan politieke ervaring het Binnenhof verlaat. Zomaar wat statistieken: Van de 26 Kamerleden en ministers die niet langer beschikbaar zijn, is Bas van der Vlies met 29 dienstjaren de langst en Eddy Bilders (CDA) de kortst zittende: als de verkiezingen plaatsvonden zit hij drie jaar, drie maanden en negen dagen in de Kamer. Gemiddeld zat een vertrekkend politicus negen jaar en acht maanden in Kamer of kabinet. Daarmee verlaat op 9 juni op z'n minst 250 jaar aan politieke ervaring Den Haag. Er blijft gelukkig ook een heel stel Kamerleden achter, althans: dat willen zij zelf. Kiezers mogen soms klagen over de 'hoge heren in Den

Bij de ChristenUnie is het spannend wie op mogelijk onverkiesbare plaatsen op de lijst komen. FOTO NEDERLANDS DAGBLAD/JACO KLAMER

Haag die maar druk zijn met zichzelf, op 9 juni is de burger de baas. Menig politicus ziet die dag met angst en beven tegemoet. De SGP haalt al sinds jaar en dag twee zetels, dus lijsttrekker Kees van der Staaij en de nieuwe nummer twee Elbert Dijkgraaf zijn wel van hun plekje verzekerd. Maar bij de ChristenUnie is het een stuk spannender. De huidige zes

Kamerleden – op fractieleider Arie Slob na zitten zij er allen pas drie jaar in – willen allemaal nog een periode door. Echter, vicepremier André Rouvoet heeft zich al opgeworpen als lijsttrekker, en naar verluidt wil ook minister Tineke Huizinga opnieuw in de Kamer. En dan moeten er ook nog nieuwelingen op de lijst. Niet zozeer wie er straks op de

posities 1, 2 en 3 staan is voor de zittende CU-Kamerleden dus van belang, maar wie op de mogelijk onverkiesbare posities 7, 8 en 9 terechtkomen. Het CDA, waar het afgelopen week toch al onrustig was in de fractie, kampt met een ander probleem. Het Friese Kamerlid Rendert Algra is wat betreft fractievoorzitter Van Geel én het partijbestuur niet langer welkom op de lijst. Toch schreef hij een sollicitatiebrief. „Ik ben niet iemand om op te geven“, liet Algra – die toch al bekend staat als tegendraads – deze week weten. „Men zal mij wel weer eigenwijs vinden.“ Klopt. Want het is het partijbestuur dat de lijst samenstelt. Als dat orgaan al bij voorbaat nee zegt, heeft solliciteren weinig zin. En dat heeft Algra best in de gaten, zo blijkt. „Ik heb mijn appartement in Den Haag te koop gezet“, bekennt hij.

UITSCHIEFER

Het CDA-Kamerlid Annie Schreijer deed met haar oproep om het lijsttrekkerschap van Jan Peter Balkenende ter discussie te stellen, veel stof deed opwaaien. Zij komt niet opnieuw op de lijst omdat het CDA aan het Kamerlidmaatschap een maximumtermijn van twaalf jaar stelt. Gevraagd naar zijn reactie op Schreijers uitlatingen, reageerde Balkenende 'begripvol': „Ach, dat was toch een beetje een vertrekkend Kamerlid, en ik denk dat afscheidnemen pijn doet.“